

Uczeń w roli mówcy. Inspiracje i wskazówki metodyczne

Red. Agnieszka Kania, Łucja Staniczek. Katowice 2013

Wszelkie działania zmierzające do podniesienia poziomu kultury języka, doskonalenia jego poprawności gramatycznej, fonetycznej i leksykalnej zasługują na najwyższe uznanie. Odgrywają one niezwykle ważną rolę w kształceniu świadomości językowej i kulturowej społeczeństwa. Dlatego wszystkie projekty wspierające program „Promocja języka polskiego” oraz kampanię społeczno-edukacyjną „Ojczyzny — dodaj do ulubionych” — godne są upowszechniania. Projektem takim jest Ogólnopolski Konkurs Krasomówczy im. Wojciecha Korfańskiego, którego finał odbył się 4 października 2013 roku w Katowicach już po raz szesnasty. Motto przemówień tego konkursu zaczerpnięte zostało z myśli kardynała Augusta Hlonda, Prymasa Polski: „Wolno swój naród więcej kochać, nie wolno nikogo nienawidzić”. Organizatorzy: Związek Górnośląski w Katowicach, Stowarzyszenie Polonistów w Krakowie oraz Regionalny Ośrodek Kultury w Katowicach, wsparli finansowo wydanie publikacji pt. *Uczeń w roli mówcy* pod redakcją Agnieszki Kani i Łucji Staniczek.

Publikacja składa się z dwu części. Pierwsza to zbiór wypowiedzi i artykułów językoznawców i nauczycieli języka polskiego uczestniczących w pracach jury konkursu oraz przygotowujących młodych adeptów sztuki mówienia do występów publicznych. W części tej znajdują się także teksty wystąpień laureatów konkursu. Część druga, adresowana przede wszystkim do uczniów, a w drugiej kolejności do nauczycieli, to mała książeczka z ćwiczeniami, sugestiami i podpowiedziami, gdzie szukać wsparcia oraz jak przygotowywać wystąpienia i prezentacje, w których słowo odgrywa pierwszoplanową rolę.

Część pierwsza publikacji *Uczeń w roli mówcy*, z podtytułem *Inspiracje i wskazówki metodyczne*, ma na celu pokazanie nauczycielom drogi postępowania, gdy chcą oni podjąć trud kształcenia kultury wypowiedzi „od przedszkola do... matury”. Redaktorki zadbały o to, by głos w tej części zabrały osoby kompetentne, doświadczone, z autorytetem popartym osiągnięciami naukowymi, dydaktycznymi i społecznymi.

Zbiór wypowiedzi otwiera szkic pt. *Jak najkrócej o sztuce publicznego przemawiania* Renaty Przybylskiej. Językoznawczyni mottem artykułu uczyniła słowa Stanisława Brzozowskiego: „Nie wystarczy mieć rację, trzeba jeszcze umieć jej bronić”. Cały Jej wywód jest więc pokazaniem kolejnych kroków w przygotowaniach mówcy do jego występu. Autorka najpierw podkreśla wagę umiejętności przemawiania do różnych gremiów, wyodrębnia kolejne fazy przygotowania mowy oraz kompozycję wypowiedzi, by w końcu zwrócić uwagę na sposób zachowania się w trakcie wystąpienia. Podkreśla zatem technikę mówienia, postawę, gestykulację, umiejętność zainteresowania słuchacza tym, o czym się mówi.

Ogólne wskazówki dotyczące przygotowania i wykonania własnego projektu są niezwykle cenne dla każdego, kto w roli mówcy występuje jako uczestnik konkursu krasomówczego. Ale to także wsparcie dla wszystkich młodych (i nie tylko) ludzi, którzy stają przed koniecznością wygłoszenia własnego tekstu w jakiegokolwiek sytuacji publicznej.

Łucja Staniczek, współredaktorka publikacji, przybliża historię konkursu, wyjaśniając jego genezę. Wszystko zaczęło się w Katowicach w 1998 roku z okazji 125. rocznicy urodzin Wojciecha Korfatego, który stał się „naturalnym” patronem konkursu. Ten wielki Ślązak, Polak i Europejczyk (jak określa go Autorka artykułu pt. *Z historii Ogólnopolskiego Konkursu Krasomówczego im. Wojciecha Korfatego*) był dzięki swoim umiejętnościom przemawiania i argumentacji jednym z tych, którzy przyczynili się do sukcesu przyłączenia części Górnego Śląska do Polski. Inicjatorzy konkursu (przedstawiciele Związku Górnośląskiego) od początku chcieli, by młodzież z tego regionu miała szansę zmierzenia się z rówieśnikami z innych części kraju. Do współorganizowania konkursu zaproszono więc Stowarzyszenie Polonistów w Krakowie. Zaproponowano młodym ludziom tematy, które skłaniały do refleksji nad systemem wartości, prowokowały spory i dyskusje wokół problemów społecznych, zagadnień związanych z teraźniejszością i przyszłością regionu, kraju, samych młodych ludzi. Dostrzeżono konieczność debaty na temat inności, odmienności etnicznej, kulturowej, społecznej, narodowej i zainspirowano uczniów do wypowiedzi związanych z tą problematyką.

Łucja Staniczek dokonuje szczegółowego przeglądu tematów kolejnych konkursów, podkreślając jednocześnie zainteresowanie nim coraz szerszych kręgów opiniotwórczych. Ostatnia edycja konkursu objęta została patronatem Rady Języka Polskiego, Ministerstwa Edukacji Narodowej, a także środowisk politycznych i społecznych. Autorka zwraca uwagę na dwa wymiary tego konkursu: wychowawczy i społeczny. Z jednej bowiem strony młodzież prowokowana jest do podejmowania refleksji na tematy ważne z punktu widzenia współczesnego człowieka, z drugiej — konkurs stanowi doskonale przygotowanie do życia i sprawdzenie się w rolach, które w niedalekiej przyszłości mogą stanowić podstawę egzystencji młodych ludzi.

O tym, że z roli ucznia, uczestnika konkursu, bliska jest droga do spełniania ważnych ról społecznych i opiniotwórczych, może świadczyć kolejny artykuł pt. *Ubieram w słowa*. Jego autor Michał Koźlik jest dziennikarzem radiowym, który wcześniej był trzykrotnym zwycięzcą konkursów krasomówczych, a następnie także jurorem tej wspaniałej imprezy. Autor opowiada w nim swoją historię od pierwszego zwycięstwa w konkursie do jurora i dziennikarza. Opowiadanie stanowi jednocześnie rodzaj motywacji dla innych, którzy poważnie myślą o swojej drodze życiowej. Autor podkreśla, że „słowo” to dobra inwestycja, bo ma ono wielką moc. Prawda to tyleż oczywista, co godna, by ją uświadamiać zwłaszcza uczniom. Moc słowa znają dziennikarze, prawnicy, politycy, nauczyciele, psychologowie...

Ale nie mniej istotne znaczenie ma słowo w codziennej komunikacji, na co zwraca uwagę w swej wypowiedzi Krystian Węgrzynek, przekonując do debaty, jako ważnej metody pracy z uczniami na lekcjach języka polskiego. Wymienia jej zalety także w kontekście tych umiejętności, które powinien zdobyć uczeń szkoły ponadgimnazjalnej, a wśród nich do ważnych należą: umiejętność argumentowania, konstruowania wypowiedzi, poszukiwania materiałów źródłowych do jej zbudowania. Zdobywanie tych umiejętności prowadzi więc do rozwijania postawy samodzielności i odpowiedzialności za własne działania. Autor ma doświadczenie w kształceniu tych umiejętności jako nauczyciel języka polskiego oraz konsultant programu *Debaty Szkolne*.

W kręgu nowatorskich rozwiązań metodycznych w nauczaniu języka polskiego pozostaje autorka kolejnego artykułu i współredaktorka całej publikacji Agnieszka Kania. „*Ars bene dicendi*”, czyli *elementy retoryki na lekcjach języka polskiego* to artykuł, w którym stawia ona bardzo ważną tezę: dbałość o „sztukę pięknego mówienia” jest niezależna od wszelkich przemian edukacyjnych, zmian podstaw programowych i przekształceń modelu matury. Doskonalenie umiejętności mówienia na różne tematy jest po prostu celem ponadczasowym, wpisanym we wszelkie programy i podstawy programowe.

Agnieszka Kania, nauczycielka języka polskiego w liceum, przedstawia kolejne kroki postępowania z uczniami, mając na celu oswojenie ich z sytuacją publicznego mówienia. Pierwsze lekcyjne spotkanie może mieć charakter swoistej diagnozy na temat postaw i umiejętności mówienia uczniów, z którymi przyjdzie pracować poloniście w ciągu kolejnych trzech lat. Spontaniczne wypowiedzi pierwszoklasistów na zadany temat, wylosowany spośród kilku czy kilkunastu przygotowanych przez nauczyciela, stanowi pierwszy ważny krok w orientacji, z kim będziemy pracować. Pomysł takiego diagnozowania zasługuje na opublikowanie z tego powodu, że jego realizacja pozwala nauczycielowi nie tylko „oswoić” klasę, ale także dowiedzieć się o specyficznych trudnościach wychowanków, o ich określonych uzdolnieniach oraz poglądach. Autorka projektu dydaktycznego, którego podstawą jest kształcenie umiejętności pięknego mówienia, zwraca uwagę na to, że stanowi ono

warunek, by dobrze zdać egzamin ustny na maturze w 2015 roku. Proponuje zatem przygotowywanie uczniów od I klasy i osvajanie ich z koniecznością wypowiedzi na zadany temat. Jej propozycja wymaga oczywiście od nauczyciela pewnego nakładu pracy, a przede wszystkim sprawnej organizacji lekcji. Autorka proponuje między innymi, by w I klasie stawiać przed uczniami problemy, związane z omówionymi na lekcji tekstami kultury, które będą oni opracowywać w domu jako pięciominutowe wystąpienia. Propozycja ta eliminuje zaskakiwanie uczniów podczas „odpytywania”, pozwala na przygotowanie sensownych wypowiedzi, do których uczniowie powtórzą omówiony na lekcji materiał, poszukają dodatkowych informacji i skomponują wypowiedź. Ponadto proponowana metoda zmniejsza stres, a przede wszystkim pozwala na doskonalenie umiejętności sztuki wypowiedzi. Jednocześnie przedstawione rozwiązania są szkołą osvajania się uczniów z wszelkimi publicznymi wystąpieniami.

Agnieszka Kania jest ponadto współautorką (razem z Bernadetą Styczeń) artykułu o metaforycznym tytule: *Od przedszkola do... matury*. Tytułowe nawiązanie do popularnego programu rozrywkowego, propagującego wychowanie muzyczne wśród dzieci, sygnalizuje ważny problem przygotowania uczniów do ustnego egzaminu maturalnego. Autorki przedstawiają rzeczowe argumenty przemawiające za koniecznością dbania przez nauczycieli na wszystkich etapach kształcenia o czystość, estetykę i kulturę języka uczniów. Sięgają do zapisów *Podstawy programowej kształcenia ogólnego* i cytując je, udowadniają nauczycielski obowiązek doskonalenia świadomości językowej, a co się z tym łączy — poprawności i estetyki mówienia uczniów. Podkreślają jednocześnie, że metodyczne i systematyczne przygotowywanie ćwiczeń oraz organizowanie lekcji z myślą o językowych kompetencjach uczniów doprowadzą do tego, że absolwent szkoły średniej stanie się świadomym uczestnikiem procesów komunikacyjnych i kulturowych. Autorki artykułu widzą szansę w nowej formule ustnego egzaminu maturalnego, która wymusza działania dydaktyczne, zmierzające do oswojenia wychowanka z dłuższymi wypowiedziami na zadany temat. Wskazują jednocześnie, że przygotowanie do konkursu krasomówczego może być nie tylko jedną z dróg prowadzących do pozbycia się tremy przed publicznym wystąpieniem, ale także sposobem przygotowania do samodzielnej pracy, poszukiwania materiałów i rozszerzania horyzontów myślowych. Uczeń, przygotowując się do samodzielnej wypowiedzi, musi przecież pokonać treść. Najważniejsze jest zrozumienie tego, że bojaźń przed kompromitacją będzie tym mniejsza, im lepszym wykaże się merytorycznym przygotowaniem do wystąpienia. Na wszystkie te aspekty zwracają uwagę Autorki artykułu *Od przedszkola do... matury*. Pokazują jednocześnie, że szansą ucznia jest uwolnienie jego myślenia, kojarzenia zjawisk i faktów oraz logiczne ich porządkowanie. Wartość, jaka tkwi w codziennej pracy nad słowem, ujawni się po zakończeniu kształcenia na kolejnych etapach edukacji. Wywód przekonuje też o tym, że pra-

ca ta nie wymaga organizowania dodatkowych lekcji, lecz jedynie przemyslenia organizacji i metodyki zajęć prowadzonych do tej pory.

Można, jak proponuje Elżbieta Węclaw, wprowadzić specjalne lekcje retoryki. Nowa *Podstawa programowa*... pozwala na takie autorskie programy. Umiejętności zdobywane na zajęciach będą wykorzystywane na wszystkich lekcjach i staną się podstawą budowania świadomości retorycznej ich uczestników.

Jak zatem widać z przeglądu podejmowanych w publikacji tematów, Redaktorzy zadbały, by znalazły się w niej wypowiedzi prezentujące sam konkurs, a przede wszystkim pokazały korzyści wychowawcze, edukacyjne, społeczne i psychologiczne płynące z uczestnictwa i przygotowania uczniów do udziału w nim.

W zbiorze artykułów, prezentujących ogólnopolski konkurs krasomówczy, nie mogło zabraknąć głosów nauczycieli, którzy z perspektywy opiekunów relacjonują proces przygotowania, podobnie jak nie mogło zabraknąć zapisów kilku wystąpień nagrodzonych uczniów.

Katarzyna Przebinda-Niemczyk rozważa w artykule pt. *Uczeń w roli mówcy. Z perspektywy opiekuna* rolę nauczyciela w całym procesie rekrutacji i przygotowań konkursowych. Początek — to znalezienie talentu. Taka teza wskazuje na wielką rolę, jaką ma do odegrania nauczyciel polonista, jego spostrzegawczość nie tylko w zakresie merytorycznych umiejętności, ale także zdolności wychowanków. Jednocześnie z wypowiedzi opiekunki widać, jak ważna jest osobowość i autorytet nauczyciela, który zachęci do udziału w konkursie, podsunie ciekawe tematy, a następnie pozwoli uczniowi na samodzielne przygotowanie wystąpienia.

Niewielką, bardzo starannie wydaną publikację, która promuje nie tylko konkurs, ale po prostu piękne słowo i dobre wzorce nauczania języka polskiego jako przedmiotu szkolnego, dopełniają mowy konkursowe laureatów: Karola Nowaka i Urszuli Woźniak. Nauczyciele, którzy chcieliby skorzystać z fachowych wskazówek na temat ćwiczeń artykulacyjnych, oddechowych, logopedycznych, mogą sięgnąć zarówno do artykułów w części publikacji zatytułowanej *Inspiracje i wskazówki metodyczne*, jak i w części pt. *Ćwiczenia, sugestie, wypowiedzi*.

Z informacji w stopce redakcyjnej dowiadujemy się, że „Katalog wydano staraniem organizatorów XVI Ogólnopolskiego Konkursu Krasomówczego im. Wojciecha Korfańskiego”. Na uwagę zasługuje tu określenie wydawnictwa — katalog. Jest to bowiem wydanie, które — oprócz omówionych artykułów, dobranych w sposób przemyślany i logicznie skomponowanych — zawiera zdjęcia z eliminacji wewnątrzszkolnych, półfinałowych i finałowych. Do katalogu dołączono płytkę DVD z nagraniem przemówienia jednego z patronów tego konkursu, europosła profesora Jerzego Buzka. Ponadto na płycie znajdują się trzy pozakonkursowe wystąpienia uczniów przygotowujących się do konkursu. Wszyscy trzej to laureaci XVI OKK. Jest wśród nich czternastoletni Adam

Kubiczek, Polak z czeskiego Cieszyna, który urzekł jurorów dojrzałością sądów i umiejętnością argumentacji.

„Katalog” jest zatem tyleż reklamą, co świetną merytoryczną informacją o konkursie i korzyściach płynących z przygotowania się do niego i uczestnictwa w nim.

Ewa Jaskółowa